

NAŠI JUBILEJI!

PRILIKOM 170. LJETA MILORADIĆEVOGA RODJENJA

O naši jubileji

Kade su se ljetos spomenuli Miloradićevoga rodjendana? Znam za Kemlju ali za druga mjesta ne. Uopće se moramo pitati, kako je to da neki naši velikani imaju tu fascinaciju, da se dugo spominjaju na njega. Od čega je to odvisno? Je samo djelo, ko je ostavio za sobom ili je i mriža ljudi za njim o kakovoj drugi ne raslopažu?

Za primjer bi mogao zeti preglednu analizu ovoga, 2020. ljeta i to samo najznamenitije. Pred 250 ljeti 1770. je umro franjevac Jeremija Šosterić, jedan od glavnih izdavateljev molitvenikov, ki su dali temelje našem vjerskom životu. Istotako istoga ljeta je umro znanstvenik-povjesničar Gabriel Kolinović, za koga čisto ništ ne znamo ili se izgovaramo to je bilo tako davno da je vrime izbrisalo njegovo ime. Pred 200 ljeti 1820. je rođen jedan od zagonetnih farnikov Frídeczky Juraj, diozimatelj ugarske revolucije 1848. i farnik u Nardi s jednim kajkavskim molitvenikom, a Nardanci su štokavci. 100 ljetni jubileji su: File Sedenik, umro 1920., prva naša tiskana svitska poezija „Jačke“ i prva povijest naše književnosti, umro Alojz Malec, farnik moravskih Hrvatov s izdanjem molitvenika po Bogovićevom uzoru, rođena Biric-Cecelić Marija, poznata sastavljačica školske knjige „Početnica“. Nadalje ako idemo na 50 ljetne jubileje: rođen je pjesnik Franci Rotter (njega smo se bar spomenuli na licu mjesta, Gerištofskom cimiteru), umro učitelj i tamburaš Adalbert Kuzmić. I puno drugih bi mogli spomenuti, ki bi vridni bili spomena za našu kulturu i povijest.

Jedino se ORF Gradišće spomene koga-toga, ar ima nekoga ki nosi brigu zato.

Iznimno o Miloradiću

Miloradić je i kod HAK-a čudakrat stajao u središtu pažnje. Najglasovitije je kako su HAK-ovci izvojevali da se po izdanju 1978. „Jačke“, kade je izostalo cijeli red pjesam, izružili da se mora zbog boljega razumivanja i književne istine publicirati cjelokupni Miloradić i ono što nam je neugodno, kritično, za neke čak i ne-

dostojno.¹ Bio je jako veliki uspjeh modernoga slobodnoga i razumnoga duha u HAK-u, prema načelu/moto: želimo upoznati sve iz naše kulture i ono što nas peče, da bi mogli pravičnije prosuditi našu prošlost iz ke ishadjamo. Na drugu stranu i neka vrsta pobune, revolucionarnoga duha med mladimi. Danas bi morali po naši gradišćanski mjera biti zadovoljni s tim, što se je sve udjelalo na tom polju. No ipak nismo na kraju! Iz kulturne povijesti nam je poznato, da si svaka generacija mora na novič izgraditi, obdjelati, prisvojiti svoj kip naše prošle kulture i jezika. Nima iznimke, samo pozabljenja! U tom pogledu se je malo poruknuo Miloradićev kip u negativno, u anti-teme. To je izgleda moda sada po svitu! – u trendu! Ali već magistersko djelo Tine Marie Csencsics² na slavistici u Beču 2003. je išlo u istom smjeru. Frontalni napad je izvršio na Miloradića Milorad Stojević³ 2006. u svojoj analizi o gradišćanskohrvatskoj književnosti. Bilo

1 Ravno po 10 ljeti 1988. 3. br. n.g posvećen Miloradićevim izostavljenim pjesam pod motom: Rušenje idola...!, kade se je pokušalo publicirati sve ono što je do tada stajalo na raspolaganje. No to ni daleko nije moglo zaklopiti iskanje njegovih pjesam (nažalost se zničila ostavščina Jandre Prikosovića, kade je puno svega bilo iz onoga što se nije u onom vrimenu moglo publicirati), zato je n. g. sukcesivno dopunjavao 1989. u 2. br. i 1994. u 5. br. s naslovom „Nikad do kraja ...“ a 2000. ljeta br. 3. izdao posebno, vrlo ugodno i – za ruku izdanje pod njegovim imenom „Mate Meršić Miloradić“, kade su pokušili raščistiti neka načelna pitanja, kot je to: dom, školovanje, jezik, antifeminizam, antisemitizam, kot i njegovo stanje u seoskom i znanstvenom svitu. Pokušilo se je ukazati na njegov znanstveni opus, ki u najmanju ruku nije obdjelan, pokazati kade stoji Miloradić u hrvatskoj književnoj historiografiji i neka gramatička pitanja iz njegovoga pjesništva.

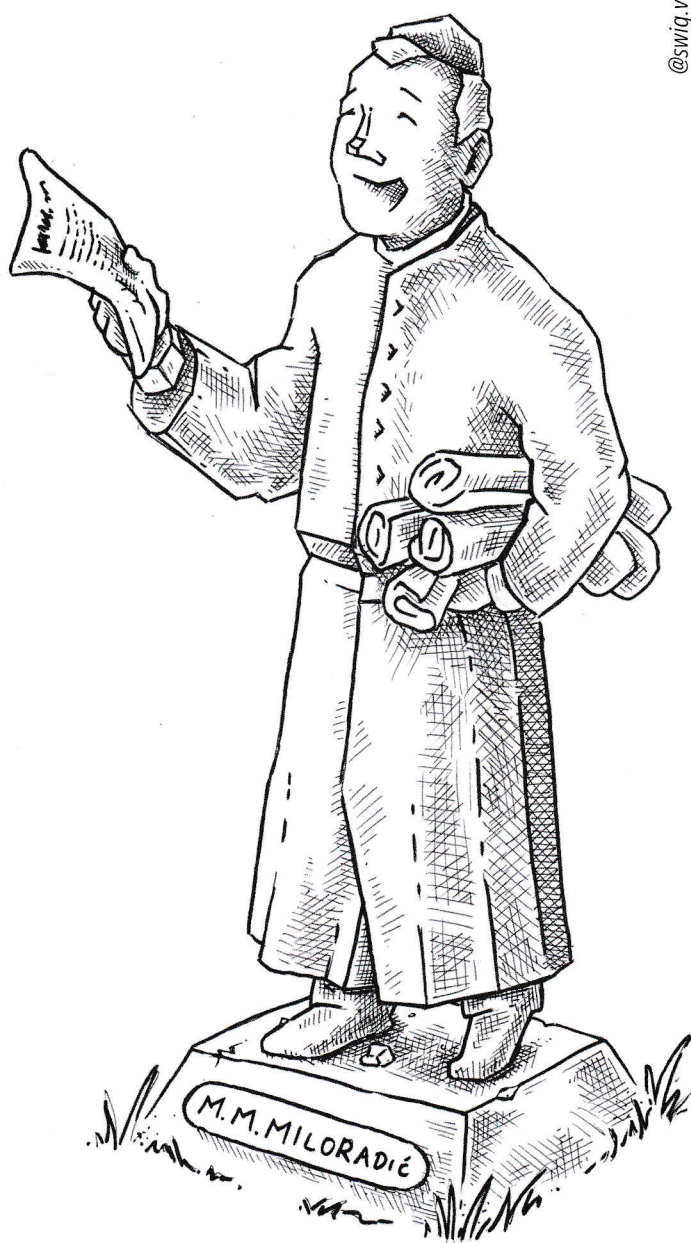
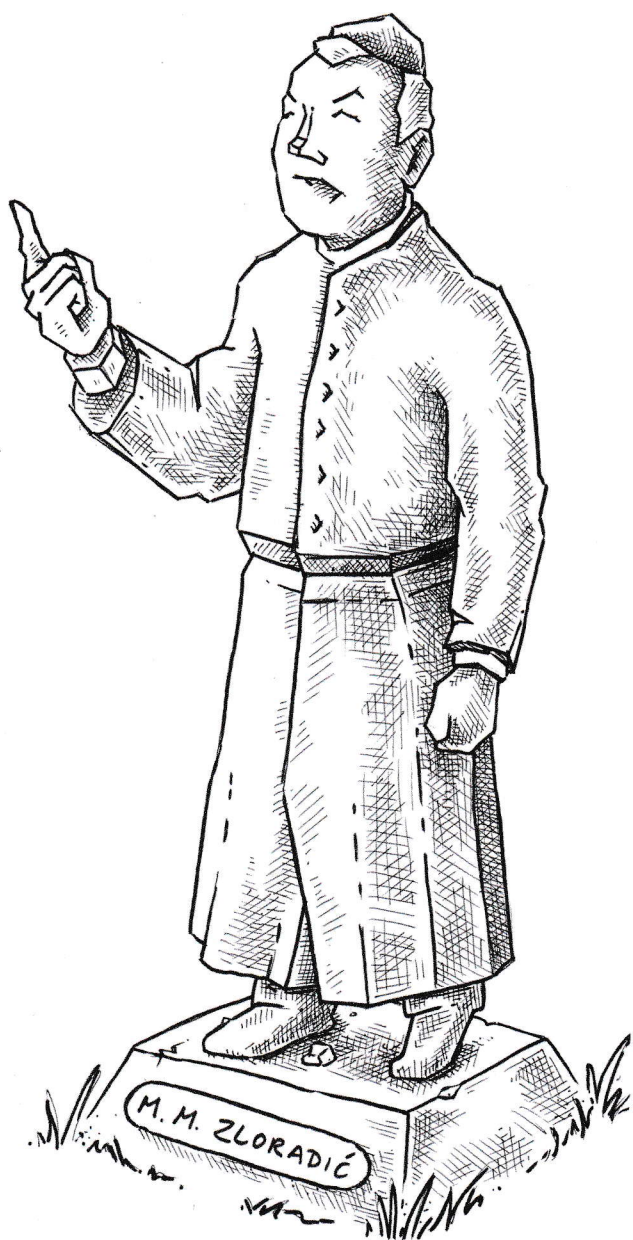
2 Tina Maria Csencsics, *Antisemitisches Gedankengut in den Werken der burgenländisch-kroatischen Literaten Mate Meršić Miloradić und Peter Jandrisevits*, Wien 2003, GW DA.

3 Milorad Stojević, *Tri stvari gradišćansko-hrvatskoga knjiženstva*, Rijeka, 2006., bez toga da bi u Gradišću ki bio reagirao na ta izazov. Čuo sam samo usmene primjedbe!

bi vrlo poželjno da poklonimo isto toliko pažnje drugim aspektom Miloradićevoga djelovanja.

Čisto pozabimo na njegovo farničko, **dušobrižničko** djelovanje. On je od 1879. do 1928., ada skoro 50 ljet dugo bio farnik jednoga maloga, rubnoga hrvatskoga sela istočno od Ugarskoga Staroga Grada. Sve što znamo o njegovom dušobrižničkom djelovanju je iz usmene predaje i ugarske literature (nisu jako povoljne) i zveličavanje od Martina Meršića st. i nekih drugih. Niko se nije dao na teren – danas je već prekasno – da bi čuo procjenu njegovoga djelovanja na tom polju.

Podučavao je vjeronauk i ne znamo kako mu je pri tom išlo. Morao je biti vrlo nezadovoljan s ondašnjimi brojnim školskimi knjigami, ar je 1902. dao tiskati „Nauk katoličansko-kršćanske viere za selske ljude i škole.“ Imao je odobrenje jurske biškupije ali knjiga se je mogla nabaviti samo kod njega „na prodaj pri pisci“. Nije se više tiskala. Biškupija ili naši farniki su za škole nabavljali stari katekizam iz 1813. ljeta, ki se je tiskao kot zadnja knjiga 1902. ugarskom grafijom. Uz to istoga ljeta se je pojavio i ostrogonski katekizam. Ada u istom ljetu tri različna izdanja. A od 1909. je Ivan Mušković preuzeo tu špartu vjerskoga života i držao sve do 30-ih ljet na Madjarskoj i Austriji. U rukopisni zbirka u benediktinskom samostanu u Pannohalmi se čuva rukopisna rasprava „Az uj Katekizmusnak theológiája és logikája“, Győr, 1907. [Teologija i logika novoga Katekizma], 15 stranic, na početku stoji: Merchich Máté 58. oszt tanuló [Merchich Máté, učenik 58. razreda (bio je naime u 58. ljetu života)], a na naslovnoj „The cry is up, and scribes arc my game.“ Byron. Tu tematiku obdjela i na nim. „Der Leitgedanke des Deharb'schen Katechismus“, rp. 8. str. u Pannohalmi. Izgleda da zastupa nove ideje za pisanje katekizmuša, naše najproširenije knjige u škola, samo što si nigdor od teologov nije toliko odlaznio da bi si to pogledao bio. Znamda nije bilo jako pristupačno ali knjiga da, pa bi se na usporedjivanjem katekizmušev moglo bilo izviditi u čemu je razlika ili problem.

Nipošto mu to nije pačilo, da sudjeluje kod Muškovićevog „Početnoga katekizmuša“ 1908. U vezi s tim katekizmušom imamo i jednu anegdotu: Mušković je Miloradića prosio za prijevod molitav (Jutarnja, Večernja, ...) i poslao mu poštom tekst. Ali drugi dan je pismo već bilo najzad i Mušković se je prestrašio, da se je Miloradić zbantovao i poslao mu tekst najzad. Na veliko presenečenje, sve je bilo prevedeno, po neki i već kitic nek mu je Mušković poslao. I takov je znao biti Miloradić u svojoj naglosti.

Kemljanci su Miloradića prosili za vrimne PSB (Prvoga svistskoga boja) da upravlja kasom, ku

su uredili Amerikanci (ki su prošli u Ameriku) za sirotinju i postavljenje bojnoga spomenika palim Kemljancem PSB. Još jedan rukopis stoji med rukopisi u Pannonhalmi o posvećenju zastave 1925., što je po ondašnjem običaju bila navada skoro u svakom selu s ove i one strani granice, da su si različna društva skrojila zastavu, ku su iz patriotskih razlogov dali posvetiti od crikve. Za Kemljance je dao izgraditi sirotinjski stan. Iz čega? Kakova je dalnja sudbina toga stana? Nekada se država nije brigila iz socijalnoga fonda za starce i sirotinju u selu kot današnja država dobrog stanja.

Nije se nigdor dao, zvana Franje Zenka (1931.-2017.), zagrebačkog filozofa, na prikaz njegovoga **filozofskoga opusa**. To djelo je po publikacija (latinski, nimški, ugarski) i početku (od gimnazijalnoga vrimena) djelovanja puno veće od pjesničkoga (ko je počeo stopr u 53. ljeti života) i obuhvaća puno polja društvenoga života. Ovde moremo nabrojiti samo sumirajući polja s čim se je bavio: socijalnodruštvene teme, ekonomija, geometrija (klasična i nova, najobljubljenije polje), filozofija (sistem svita, školastička i nova moderna), psihofizika, teorija financijskih sredstav, Fermatovom teorijom i još neka druga polja visokoznanstvenoga svita. Njegove znanst-

vene veze. U Jurskom sjemenišću su ga mladi teologi nazivali „a kimlei remete“ [kempljanski pustinjak],

Ada svakako bi se dostojala monografija njegovog cjelokupnog filozofsko-teoretičnoga razmišljanja, da bi se moglo kazati: valja sve to nešto ili je samo ramš privatnoga egomanoga čovjeka, a ne toliko koncentrirati se na lako pristupačne modne anti- teme.

A što da kažemo o njegovom djelovanju na polju **gradišćanskohrvatske kulture i jezika**? Veliki narodi bi u svojem sveukupnom kulturnom djelovanju (jer imaju zato od države obdržane institucije s velikim brojem znanstvenikov) davno bili obdjelali sve ili puno različitih aspektova njegovog djelovanja. Možda bi počeli bili s njegovim rječnikom i jezikom! Iz cjelokupnoga njegovoga djelovanja: pjesme, katekizam, kalendarski doprinosi, gramatika, fizika, sve što je na tom polju pristupačno bi se morao načinjiti rječnički fond, koliko riči je imao u talonu, ke je stvorio nove, odakle je je preuzimao, itd. itd. Odakle je preuzimao svoje jezične nazore, o ki govori u pjesma i u filozofskom djelu? U zadnjem vrmenu je KUGA održala rasprave (male simpozije) o našem jeziku, med njimi i o Miloradićevoj „Slovnici“, ka ima vrlo interesantnu pretpovijest, ku znamo iz njegovih pisam Martinu Meršiću st. i drugih dokumentacijov.

Za nas bi bilo zbog potpunosti od velike važnosti pokusiti načinjiti **kritično izdanje** njegovih **pjesam**. To bi u prvom redu jednostavno moralo da ide na potpunost i na jezičnu originalnost. Već je Martin Meršić st. u „Jačka“ (1933.) i izdanje 1978. (ur. Benčić) i Đuro Vidmarović u Zagrebu (1991.), ki se je iznimno mnogo bavio i Miloradićevim djelovanjem, prilagodjivali jezik aktualnoj normi ondašnjega vrmena i tako prominjili originalnu formu Miloradićevog jezika. O potpunosti njegovih pjesam i tekstov bi se ponovno morao pregledati cjelokupni gh. tiskani materijal od 1903. ljeta i po njegovoj smrti, ar su neke pjesme prvi put publicirane po njegovoj smrti iz privatnih arhivov, po ugladjenju i pomirenju situacije, mogućnosti u svakidašnjici.

U čemu je problem s pjesmami? U tom da se neke uopće nisu publicirale i danas tragamo za njimi i da su u publicirani pjesma izostavljeni dijeli, pasaže, ke se nisu dopadale Jandri Prikosoviću, ki je bio glavni urednik NN, tako i njegov glavni cenzor, ki ga je ali i pokusio braniti od mnogih crikvenih i svitskih neugodnosti i napadov.

Donašam nekoliko primjerov za orijentaciju. Pjesma „Kisegi“ po 10. kitici je izostavljeno:

Tisk uz prasca,
K stiegnu pleće.
Bližnji su si rep i nos.
On na prasca vino zmeće
A prasac se izrekeće,

Ter su kvit na puti skroz!

– No tako se ne dostoji prikazati Hrvata, ki ide domom s kisečkoga sajma.

Izostavili su pjesmu „Pretelju Ivanu“ (nije jasno da li je Muškoviću ili Blaževiću):

Turobiš se, moj lvanе,
Da nam daju nove rane.
Nas Hrvate z diaspore,
Već izbavit ništ ne more.
Nij izašlo sunce gori,
Na hrvatskom koridori!
Šuba jesmo, šuba stara,
Ku na canjke Vlah raspara,
Vlah i orli s Trianona
Prez zakona i pardona!
Nit je vridan bolje sriče,
Ki se drugim sam namiće! (1925., rp.).

I u pjesmi „Skupničarska sloboda“ Martinu Boreniću je prominjten zadnji red, glasi „Na hrvatskoj lipoj gori!“ a Miloradić piše „Na hrvatskom Koridori!“ Ali „koridor“ je tabu rič u Gradišću, u Austriji i u Madjarskoj, sve do danas. Najaktualnija politička pitanja svojega vrmena, o ki se u Madjarskoj i dalje raspravlja. Nije se smilo govoriti o „koridoru“, „Trianonu“ i o potezu „nametanja“ drugim, misli na borbu za Madjarsku i Austriju 1919. do 1921. Tabu teme!
I da vidimo još jedan primjer iz pjesme „Uz grob“:

Zagaženi jeste med Nimce va klak!
Hrvatu je ime po nimšku bedak.
Naslušali ste se; Du dummer Krobot,
Nasranjali dosta pred njimi za plot ...
Iz višega stepena sviti se trak,
A sviću nažigulje iz Beča dijak!

I tako bi mogli da idemo redom u „Na paši“ u „Betlehenskom pripetenju“ 1. izdanje; U istoj pjesmi u Betlehemi su izostavljene dvi kitice; 5. jačka „Luke Vušilovića“ ima za spričanje note/kajdel; u „Wilsonov mir“ 5 redov izostavljeno; med „iskrica“ cijela pjesma; „iskrica“ „Papir“ prominjena; „Mudrulje i mudruljice“ izostavljeno veliki broj; izostavljena pjesma „Bratu na Gradskomu Polju“ u kojoj imamo dokaz za naziv Gradišće i puno drugih, ke ne moremo sve ovde nabrojiti. Najveći gubitak ali je, da su zničili epsku pjesmu „Tragediju Božju!“. Po predaji je ju Jandre Prikosović prvi dobio na čitanje, a on bi se toliko bio razjadao da ju je hitio u oganj. To je legenda, ar o njoj svidoč i njegov nasljednik Lovre Fabijanović i Ferdo Sinković, ki je ju dobio u Koljnofu u ruke od Ivana Blaževića (ali nije po osobnom svidočanstvu ništ razumio iz nje!)

Isplatilo bi se pogledati koliko tekstov, pjesam je **uglazbeno** od njega, npr. Ivan Vuković „Hrvat mi je otac ..., himna“. Vuković ima uglazbeno i cijelu poredicu drugih njegovih pjesam. Nažalost se nije moglo do sada ustanoviti u kom lje-

tu. Možda je prva uglazbena 1933. od Rudolfa Matza, hrvatski skladatelj; Feri Sučić „Na Rastanku“; Nikolina Mršić „Moje ptice“; Štefan Kočić „Sunce gine“, „Mili Bože!“, Ivan Vadić „Spunit“, „Dost je“. Iznad svega ali stoji 2013. uglazbena jačka „Mariji“ od Živka Ključe s kojom je 2011. u Sinju dobio drugu nagradu klapskog pjevanja Gospi Sinjskoj s Klapom Versi iz Splita. A za neke s kajdami u Kalendaru svete Familije bi mogli misliti da je od samoga pjesnika (nije potvrđeno!)

Niko se nije pozabavio njegovim čudnovitim, drugačijim (udrenim) **humorom**, kot ga imamo u pjesmi „Bratu Jivi Muškoviću“ ili s figurom Jure Špika i dr., u neki o samom sebi, direktno, grubo kot se to istinito govori u narodu.

Svakako bi se to sve moralo ispraviti, osvitliti ako bi došlo zaistinu ikada do novoga izdanja njegovih pjesam (za što nimamo čuda ufanja!). Nažalost je to projekt na već ljet, ar potribuje jako točno, strpljivo i izdržljivo istraživanje.

Vrlo pohvalno i pozitivno se moramo izraziti o djelu Ivana Rottera, ki je na **internet** stavio u „ivanov blog“ skoro sve poznate Miloradićeve pjesme. Izgleda, to će biti naša budućnost, s kom tehnikom se mi stariji teško pomirujemo, sve staviti na najmodernija elektronska dugovanja za mlade, ki se vlo dobro putu i baraću takovom tehnikom. Mi stariji smo ispali iz te pregače. Mi smo dušali sparenu, vonjkastu duhu biblioteke, šušljanje stranic i pipali po stranica i prstom pratili rede.

A kako se stoji s **prijevod** u druge jezike? Na madjarskom jeziku ne poznajemo ništ. Mali nimški izbor je načinjio uzorno Evald Pichler po nalogu grad. P.E.N.-a, ondašnjeg predsjednika Franca Probst. Tina Maria Csencsics je u svojem spomenutom diplomskom djelu dala slobodan (sirov) prevod za nje temu (antisemitizam) samo relevantne kitice iz Miloradićevoga pjesništva. A na zadnje da dodajemo Baldo Saljan je 1989. dao engleski prijevod „I am Croat“ (Matica 1989/3, 22).

Morebit bi ki sada mogao dojt na ideju, da veli, drugi naši nimaju ni toliko. Istina je! Izdanja o Augustinu Blazoviću i rasprave (knjige, monografija, članki) o njemu bi se mogli uvrstiti veljek iza Miloradića ili ravnopravno. Sve ostalo daleko zaostaje za tim i nećemo pitati za odgovornost takovoga siromašnoga stanja.

Nikola Benčić

NOVI GLAS

MAGACIN HAKA

3/1988

Cijelo NG-izdanje s cenzuriranimi pjesmicami Miloradića najdete na noviglas.online/literatura

ČA ĆEMO S MIHORADIĆEM?

KAKO NEKA BUDE NAŠ PISAĆI ODNOS MMM-U. MISLI MLADOG PISCA.

Kratko smo Miloradiću kanili speci turtu. Na kraju je glumcu samo spala jedna od najgroznijih frazov MMM-a iz ust.

Imam – kako da velim – tako jedan konflikt s Miloradićem. Znamda i nije konflikt, jer on ima ta hendikep, da se ne more braniti. Fair to nije. Ali i meni bi bilo u starosti od 170 ljet isto jur svejedno, jeli se ki zbog mene kara. Znamda bi se i ćutio počašćen, ako mi gazu po grobu.

Da kratko uvodim. Jedna od zadnjih mogućnosti pred drugim lockdownom doživjeti kulturne događaje je bio krajem oktobra moj tekst *Freiheitsdurst/žaja za slobodom*. Za tu predstavu smo šestoro ljudi bili izolirani tajedan dugo u Kugi, kade se na kraju nije kazao igrokaz, ali inscenirano čitanje s jako čuda elementov – tekst, gluma, performans, mužika i video. Ada osnovni dijeli igrokaza. U tekstu ide za takozvani *Herrentisch*, ki stvarno jur već od 100 ljet stoji na granici med Austrijom i Madjarskom (preporučujem putovati tamo iz Ricinje/Helenenschacht). Kod stola dojde i mimo časna sestra Miranda. Insideri ta fiktivan karakter jur poznaju; ja ga imam jako rado. I ona se postavi pred rundom na *Herrentisch* i veli: „Dieses Gebiet, das wir überblicken, hat seinen Namen Gradišće von mir“. Sestra Miranda da je naime bio dobri duh bez koga „der kauzige Priester“ u Kemlji nebi mogao živiti: „Kein Essen, kein Schmausen, keine Inspiration. Er war auf sie angewiesen. Miranda hatte er zu verdanken, dass es eine kroatische Übersetzung für das Burgenland gibt.“

A da ovo ne bude nimški esej ću uplesti tu frazu MMM-a, ku je Alexandru Cosarca, naš rumunjski

performans-umjetnik, spljunuo i u maski vruga i preštao čemernim hrvatskim naglasom:

*Parasit i kanibal
Troši tudji kapital.
A od svih pograbi Žid,
Mednarodni parasit,
Širom-barom, tust profit.*

Ta cijeli tajedan – zapravo jedna dužička proba – smo se pitali, jeli ima smisla MMM-a tematizirati ili ne. Isabella Knöll, glumica i 2020. nominirana za nagradu Nestroya, je bila protiv zbog podesta za antisemitizam. A i cijeli ansambl – zvana mene nijedan GH – se je teško s Miloradićem. Ako mene ki pozove na kazališnu produkciju bi se i ja pitao, zač autor teksta kani svom silom uplesti drugoga pisca, koga gledišća bi ga dandanas spravila zbog huskanja (*Hetze*) pred sud. Naše pisce iz narodne grupe si ne moremo zibrati. Toliko ih nije. Ujedinali smo se na to, da završimo MMM-a kanibalnu frazu s: „So viel zu unserem größten Dichter.“ Ideju, speci mu turtu, smo izbrisali iz koncepta. Za 10 ljet će ju znamda dostati.

Ako bi MMM danas živio

Kot Nikola Benčić u svojem tekstu piše u ovom jubilarnom ljetu nebi smili samo misliti na MMM-a. Dojde mi na misli situacija u Augustu, kad smo stali okolo groba Francija Rottera (1970. – 2002.) u Gerištofu. On bi svečevao 50. rođendan ljetos, ako nebi teško ubetežao i umro. Na cimatoru smo čitali pjesmice i odlomke naših tekstov. U ovom ljetu, kad nas betek izolira jedan od drugoga, je bila ta komemoracija posebno ganutljiva. Predstavim si, da bi Miloradić isto bio na sastanku pri spomenpriredbi. Ča bi preštao?

I kako bi reagirao na naše tekste? Nam čestitao za trud i s nami skupa publicirao „Koronaknjiževnost“? Zanimljivo pitanje.

A ča bi pisao Mate? Ćemo ga transferirati u ovu dob. U starosti od 50 ljet je počeo Miloradić pisati hrvatske pjesmice, samoća ga drapi i te digitalne maše ga ne tako zadovoljavaju. Dosadno mu je bilo u prvom lockdownu, cijeli dan je prekapao vrtljac i potom počeo je pisati „Krt rova vrt“. Javio se je Ivanu Rotteru, da bi imao ča za njegov projekt „Koronaknjiževnosti“. Po prvoj publikaciji ide konsekvntno dalje, si izmisli pseudonim Miloradić (*Gutmensch*), jer se vidi kot farnik, ki je pun brige za „selske ljude“ i siromašne. Počne ga zanimati umjetnost u vezi s ljudskimi pravi. Na grobu Francija Rottera pročita novu pjesmicu, ku je posvetio dicitu u grčkom logoru u Moriji. Nakon toga ga pozovem na moj kusić *Freiheitsdurst* i stvarno sidi u publiki. Nakon premjere mi MMM kroz masku čestita i ansamblu hvali, da tematiziramo teška poglavlja manjinske povijesti: „Pojte svojim putem i ne dajte im mira!“ Tajedan kasnije najdem u Mailu pjesmicu s titulom „Tili-tili, bum-bum“. U mailu piše MMM: „Tvoj tekst me je inspirirao ovoj pjesmici; slobodno ju koristi na pozornici! Poslao sam ju i na Novi glas.“ Odmah ju pročitam. Najbolje mi se vidi:

*Svit se stresa po potresu,
Tili-tili, bum-bum
Slobodi otprimo lesu.*

Razdvojen: Konstantin Vlašić